

केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार राज्यातील सहकार चळवळ बळकट करणे तसेच सहकार चळवळ तळागळातील लोकांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी राज्य सहकार विकास समिती (SCDC) आणि जिल्हा सहकार विकास समिती (DCDC) ची स्थापना करणे.

महाराष्ट्र शासन
सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग
शासन निर्णय क्र.संकिर्ण ०४२३/प्र.क्र. १०८/१८-स
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक- १३ एप्रिल, २०२३

संदर्भ - सहकार मंत्रालय, भारत सरकार यांचे पत्र क्रमांक R-११०१६/५२/२०२२-CTP,
दिनांक १७.०३.२०२३

प्रस्तावना :-

देशातील सहकार चळवळ मजबूत करणे आणि सहकार चळवळ तळागळातील लोकांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी केंद्र शासनाच्या संदर्भाधीन दिनांक १७.०३.२०२३ च्या पत्रान्वये ज्या ठिकाणी सहकारी संस्था अस्तित्वात नाहीत त्या ग्रामपंचायत/ गावात नवीन बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्ध/मत्स्यव्यवसाय प्राथमिक सहकारी संस्था स्थापन करण्यास मंजूरी दिलेली आहे. तसेच सदर योजनेअंतर्गत प्रत्येक ग्रामपंचायत/गावातील प्राथमिक सहकारी संस्था आणि भारत सरकारच्या विविध योजनांच्या एकत्रीकरणाद्वारे विद्यमान प्राथमिक कृषी सहकारी संस्थांना (PACS) आणि दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन सहकारी संस्था बळकट करण्याचे प्रस्तावित आहे. त्यानुषंगाने केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार प्रत्येक राज्य/ केंद्रशासित प्रदेशात “राज्य सहकार विकास समिती (SCDC)” तसेच जिल्हास्तरावर “जिल्हा सहकार विकास समिती (DCDC)” स्थापन करणे आवश्यक आहे.

त्याअनुषंगाने राज्यात नवीन बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्ध/मत्स्यव्यवसाय प्राथमिक सहकारी संस्था स्थापन करणे तसेच विद्यमान प्राथमिक कृषी सहकारी संस्थांना (PACS) आणि दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन सहकारी संस्थांना बळकट करण्यासाठी राज्यस्तरावर तसेच जिल्हास्तरावर सहकार विकास समिती स्थापन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

नवीन बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्ध/मत्स्यव्यवसाय प्राथमिक सहकारी संस्था स्थापन करणे तसेच प्रत्येक ग्रामपंचायत/गावातील प्राथमिक सहकारी संस्था आणि भारत सरकारच्या विविध योजनांच्या एकत्रीकरणाद्वारे विद्यमान प्राथमिक कृषी सहकारी संस्थांना (PACS) आणि दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन सहकारी संस्था बळकट करण्यासाठी खालील प्रमाणे राज्य सहकार विकास समिती व जिल्हा सहकार विकास समिती करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

१. राज्य सहकार विकास समिती (State Co-operative Development Committee) (SCDC)

अ.क्र.	समिती अध्यक्ष/सदस्य	पदनाम
१	मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य	अध्यक्ष
२.	अ.मु.स., सहकार व पणन विभाग	समन्वयक
३	अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव, कृषी विभाग	सदस्य
४	अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव, पदुम विभाग	सदस्य
५	अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव, ग्रामविकास विभाग	सदस्य
६	अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
७	अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव, महसूल विभाग	सदस्य
८	सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, पुणे	सदस्य
९	प्रतिनिधी, राष्ट्रीय कृषी विकास बँक (नाबार्ड)	सदस्य
१०	प्रतिनिधी, राष्ट्रीय सहकार विकास महामंडळ (विभागीय कार्यालय)	सदस्य
११	प्रतिनिधी, राष्ट्रीय दुग्ध विकास महामंडळ	सदस्य
१२	प्रतिनिधी, राष्ट्रीय मत्स्य विकास महामंडळ	सदस्य
१३	अध्यक्ष/ व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक	सदस्य
१४	अध्यक्ष/ व्यवस्थापकीय संचालक, राज्य दुग्ध सहकारी संस्था फेडरेशन	सदस्य
१५	अध्यक्ष/ व्यवस्थापकीय संचालक, राज्य मत्स्य सहकारी संस्था फेडरेशन	सदस्य

२. राज्य सहकार विकास समितीचे कार्यक्षेत्र (Roles and Responsibilities) खालीलप्रमाणे आहे.

- १) राज्यातील सर्व ग्रामपंचायती/गावामध्ये बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन प्राथमिक सहकारी संस्था स्थापन झाल्याची खात्री करणे.
- २) पुढील पाच वर्षात संपूर्ण देशात एकूण दोन लाख नवीन बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा प्राथमिक दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन सहकारी संस्था स्थापन करण्यासाठी जिल्हानिहाय कृती आराखडा तयार करणे व त्याचा आढावा घेणे.
- ३) राष्ट्रीय सहकारी डेटाबेस तयार करून सदर डेटाबेस अद्ययावत करण्यासाठी सर्व प्रकारचे आवश्यक ते सहाय्य प्रदान करणे.
- ४) राज्य/जिल्हा स्तरावरील संघीय संस्था अस्तित्वात नसल्यास नाबार्ड, राष्ट्रीय दुग्ध विकास महामंडळ, राष्ट्रीय मत्स्य विकास महामंडळ, राष्ट्रीय राज्य सहकारी बँक संघ, राष्ट्रीय सहकारी दुग्ध संघ आणि राष्ट्रीय सहकारी मत्स्य संघ लि. यांच्या समन्वयाने आवश्यकतेनुसार व मूल्यमापनानुसार कृती आराखडा तयार करून राज्य/जिल्हा स्तरावरील संघीय संस्थांची स्थापन करणे.
- ५) जिल्ह्यात कार्यरत तसेच नवीन प्राथमिक कृषी सहकारी संस्थांचे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका/ राज्य सहकारी बँक किंवा संबंधित जिल्हा/तालुकास्तरावरील संघीय संस्थासोबत समन्वय प्रस्थापित करणे.
- ६) भारत सरकारच्या विविध योजनांची अंमलबजावणी प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन प्राथमिक सहकारी संस्थास्तरावर करून सदर संस्थांना आर्थिक दृष्ट्या सशक्त व उपयुक्त करणे.

- ७) ग्रामपंचायत/गावस्तरावर प्राथमिक कृषी सहकारी संस्थांना (PACS) शासकीय जमीन/गावठान जमीन वाटपासह इतर सर्व आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा प्रदान करणे.
- ८) सदर योजनेची गावपातळीवर अंमलबजावणी करण्यासाठी जिल्हा सहकार विकास समितीला (DCDC) ला आवश्यक ते सर्व सहकार्य करणे.
- ९) राज्य स्तरावरील कृती आराखड्याच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने संनियंत्रण करणे.
- १०) इतर कोणत्याही संबंधित बाबी.

३. जिल्हा सहकार विकास समिती (District Co-operative Development Committee) (DCDC)

अ.क्र.	समिती अध्यक्ष/सदस्य	पदनाम
१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	मुख्य कार्यकारी अधिकारी	सदस्य
३	अतिरीक्त जिल्हा दंडाधिकारी	सदस्य
४	जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था	समन्वयक
५	जिल्हा अधिक्षक, कृषी अधिकारी, कृषी विभाग	सदस्य
६	जिल्हा पशूधन संवर्धन अधिकारी	सदस्य
७	जिल्हा दुग्धव्यवसाय विकास अधिकारी	सदस्य
८	सहआयुक्त (मत्स्य)	सदस्य
९	व्यवस्थापकीय संचालक, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक	सदस्य
१०	जिल्हा विकास अधिकारी, नाबार्ड	सदस्य
११	प्रतिनिधी, राष्ट्रीय दुग्ध विकास महामंडळ	सदस्य
१२	प्रतिनिधी, राष्ट्रीय मत्स्य विकास महामंडळ	सदस्य
१३	व्यवस्थापकीय संचालक, जिल्हा दुग्ध संघ	सदस्य
१४	व्यवस्थापकीय संचालक, जिल्हा मत्स्य फेडरेशन	सदस्य

४. जिल्हा सहकार विकास समितीचे कार्यक्षेत्र (Roles and Responsibilities) खालीलप्रमाणे आहे.

- १) राष्ट्रीय सहकारी डेटाबेस नियमितपणे वेळेवेळी अद्यावत ठेवणे.
- २) राष्ट्रीय सहकारी डेटाबेसमधील विश्लेषणाच्या आधारे नवीन बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्ध/ मत्स्यपालन प्राथमिक सहकारी संस्था स्थापन करण्यासाठी जिल्हा आराखडा तयार करणे.
- ३) जिल्ह्यातील सर्व ग्रामपंचायती/गावामध्ये बहुउद्देशीय प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन प्राथमिक सहकारी संस्था स्थापन झाल्याची खात्री करणे.
- ४) राज्य सरकार आणि संबंधित इतर भागधारकांच्या मदतीने जिल्ह्यात कार्यरत तसेच नवीन प्राथमिक सहकारी संस्थांचे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका/ राज्य सहकारी बँक किंवा संबंधित जिल्हा/तालुका स्तरावरील संघीय संस्थासोबत समन्वय प्रस्थापित करणे. जिल्हा/तालुकास्तरावरील संघीय संस्था अस्तित्वात नसल्यास जवळच्या जिल्हा/ब्लॉकमध्ये कार्यरत असलेल्या संघीय संस्थासोबत समन्वय प्रस्थापित करणे.
- ५) जिल्हास्तरीय संघीय संस्था अस्तित्वात नसल्यास राज्य सरकार आणि संबंधित भागधारकांच्या समन्वयाने आवश्यकतेनुसार मूल्यमापन करुन जिल्हास्तरीय संघीय संस्थांची स्थापना करणे.

- ६) सहकारी संस्थांच्या निबंधकांच्या सहाय्याने नवीन प्राथमिक सहकारी संस्थांची नोंदणी सुलभ करणे.
 - ७) भारत सरकारच्या विविध योजनांची अंमलबजावणी प्राथमिक कृषी सहकारी संस्था (PACS) किंवा दुग्धव्यवसाय/मत्स्यपालन प्राथमिक सहकारी संस्थास्तरावर करून सदर संस्थांना आर्थिक दृष्ट्या सशक्त व उपयुक्त करणे.
 - ८) ग्रामपंचायत/गावस्तरावर प्राथमिक कृषी सहकारी संस्थांना (PACS) शासकीय जमीन/गावठान जमीन वाटपासह इतर सर्व आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा प्रदान करणे.
 - ९) ग्रामपंचायत/गावस्तरावर योजनेची निश्चित अंमलबजावणी करण्यासाठी संबंधित सर्व घटकांशी समन्वय साधणे व आवश्यक ती सर्व मदत करणे.
 - १०) इतर कोणत्याही संबंधित बाबी.
५. उपरोक्त राज्य व जिल्हा सहकार विकास समितीमार्फत दर महिन्याला आढावा बैठक घेण्यात येईल तसेच आवश्यकतेनुसार बैठक आयोजित करता येईल.
६. सदरचा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२३०४१३१५१७०१५२०२ असा आहे. हा निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(श्रीकृष्ण वाडेकर)
वि.का.अ. तथा सहनिबंधक, सहकारी संस्था
महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- २) मा. उपमुख्यमंत्री तथा मा. मंत्री वित्त यांचे खाजगी सचिव
- ३) मा. मंत्री, सहकार यांचे खाजगी सचिव
- ४) मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ६) अपर मुख्य सचिव (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ७) अपर मुख्य सचिव (ग्रामविकास), ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ८) प्रधान सचिव (कृषी व पदुम), कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ९) सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, पुणे
- १०) मुख्य महाप्रबंधक, नाबार्ड प्रादेशिक कार्यालय, पुणे
- ११) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १२) जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था, (सर्व)
- १३) जिल्हा कृषि अधिकारी (सर्व)
- १४) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि. मुंबई
- १५) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक (सर्व)
- १६) निवडनस्ती.